

Osobnost Ivana M. Havla nebo dokonce cosi jako „fenomén Havel“ mne provází téměř od počátku mé profesní kariéry, tedy přinejmenším od poloviny 70. let. Jako čtenář samizdatu, přítel několika disidentů a posluchač zahraničního rozhlasu jsem zhruba od konce 60. let věděl, že onen mladý a nadějný dramatik, který tak zdvořile a inteligentně přivádí režim k zuřivosti a jehož absurdní divadlo nachází mimořádné pochopení v mé postpubertální duši, má také bratra a ten je z jiného těsta, mně průpravou vlastně mnohem bližšího: Je kybernetikem, čili cosi jako matematikem, a to mne tehdy přitahovalo. Netrvalo dlouho a osud nás svedl dohromady na seminářích o matematických metodách v psychologii a příbuzných oborech, jež svou osobností tehdy pokrýval na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy akademik Katětov a spolupořadatelem byl prof. Aleš Pultr. Ivanův permanentní vliv a inspiraci jsem pociťoval ve dvou rovinách. Ta první byla víceméně společenská. Pocházel z dobré pražské rodiny, o níž jsem z domova leccos věděl, neboť moje babička z matčiny strany měla na Královských Vinohradech módní salón, který šil také pro paní Vavrečkovou. Ivan byl navíc mladším bratrem „onoho Havla“. Druhá linie však byla mnohem bezprostřednější a pro mne daleko důležitější. Ivan oplýval až dětsky hravou zvědavostí („povytažené obočí“) a v diskusích, jež při svých sděleních na seminářích o umělé inteligenci povoloval prakticky kdykoli během řeči, projevoval neobyčejný talent ihned pochopit, na co se dotyčný ptá a kde „jádro pudla“. Neznal jsem po této stránce univerzálnějšího myslitele, než je právě Ivan. To mi na něm imponovalo a být v jeho blízkosti přinášelo intelektuální radost. Jednak jsem se leccos dověděl o oborech, o nichž jsem měl jen neurčité ponětí (Ivan mne například jako první zasvětil do principu rozpoznávání obrazů) a jednak kontakt s ním přinášel neustále nové inspirace pro mé vlastní směřování a přemýšlení v medicíně a v psychiatrii, protože Ivan se uměl velice trefně, hlubokomyslně a přitom srozumitelně ptát a nasvětlovat tak nejasnosti, které redukcionistům v jejich sebejistotě zpravidla beznadějně unikají. Když přišla listopadová revoluce a režim se změnil, připadlo mně neuvěřitelně nespravedlivé, že jedni z největších myslitelů, které jsem poznal a kteří provedli ducha nespoutaného svobodného myšlení dobou komunistického temna, nejenže nebyli

dostatečně ocenění, ale nově restaurovaná akademická obec jakoby je *a priori* eliminovala. Mám na mysli především trojici Zdeněk Neubauer, Jiří Fiala a právě Ivan M. Havel. Je pro mne těžké hovořit o jednom bez neustálých souvislostí a komparací s druhými dvěma. Vždyť také mnohá setkání, zprvu na Mat-Fyz, později na výjezdních zasedáních Centra teoretických studií, jehož byl Ivan ředitelem, probíhala v této sestavě pospolu. Já jsem zpravidla s Jiřím Fialou bydlel a do noci diskutoval na pokoji a Zdeněk Neubauer vše, co se v debatách na programu během dne odehrávalo, nevážně komentoval. Mimochodem Zdeněk Neubauer mne navždy ovlivnil svým seriálem „Geometrie živého“ a poukazem na mystérium morfogeneze v přírodě. Oba dva pak svou komplementaritu nepřehlédnutelně demonstrovali ve vzájemném korespondenčním dialogu Sakateky (IMH) a Sidonia (ZN). Pokud pro mne určité oblasti matematiky zůstaly a zůstanou navždy skryty, podobně jako podstatný díl fenomenologie, pak Ivan Havel představoval mezi těmito velikány a mým biologicko-chemicko-medicínským chápáním světa vlídnou spojku, v počítačové řeči bychom řekli interface. Měl pro všechny tyto světy pochopení, a to vzhledem ke své povaze vesměs laskavé. Proto nebylo těžké rychle pochopit, že redukcionistická věda nemůže beze zbytku vysvětlit jevy na určité úrovni pomocí jevů na úrovni nižší. Přesto, a to zase Ivan implicity chápal, právě redukcionistické vědě vděčíme na pokrok v širším smyslu, jak je dnes většinou chápán. V neurobehaviorálních vědách je také velmi užitečný s tím související koncept o doménách kauzality, který přivedl k mé pozornosti právě Ivan Havel. Doménami kauzality se míní oblasti, v rámci nichž se studují a vysvětlují příčiny a následky, zatímco napříč těmito oblastmi přiřazení příčin a následků již zdaleka není tak jednoduché a v klasickém deterministickém smyslu slova nefunguje. Krátce řečeno, pohybem molekul na neuronálních synapsích stěží vysvětlíme volební preference jejich nositele.

Ivan mne také přivedl na bytový seminář, který se v době hlubokého komunismu konal v bytě u Havlů na Rašínově nábřeží a jehož hlavními protagonisty byli Vasilij Vasiljevič Nalimov, ruský matematik, myslitel a „vizionář“ a jeho žena Žana Drogalina. Jejich návštěva a vše, co se kolem ní odehrálo v kruzích okolo katětovských seminářů, Kampadémie a v příspěvcích zej-

ména Jiřího Fialy a Zdeňka Neubauera, hluboce pootočilo způsob, jakým jsem začal nazírat vztah přirozeného jazyka coby pozoruhodné reflexe přirozeného světa s celou jeho proměnlivostí, tekutostí, mutacemi, replikacemi, mnohoznačností významů, rozmazaností myšlení – a vůbec světa / jazyka jako širého pole pravděpodobnostních distribucí. Tyto vzory, tato dogmata, velice silným, byť na první pohled nenápadným způsobem ovlivňovala a ovlivňují většinu z toho, co myslím, co dělám a co píšu. Za to všechno vděčím Ivanovi a jeho přátelům, ke kterým mne přivedl. A myslím na to vděčně a mnohem častěji než pouze při jeho významných životních jubileích. Nicméně ta jsou dobrou příležitostí, abych mu to vždycky zopakoval. Q.B.F.F.F.

Cyril Höschl

A pokud jde o otázku, kterou máme Ivanovi položit, tak pak si troufnu na jednu, o které předem vím, že je obtížná, ale doufám, že Ivan se s ní v poslední době potrápil víc, než já, a tak přece jenom může nesnadnou odpověď malinko posunout:

Jak se s obrovským rozvojem informatiky v posledních letech, jenž zahrnuje poměrně dokonalé rozpoznávání obrazů (pattern recognition), mnoho výkonů umělé inteligence (AI), robustní paměť, dokonce už i emoce, komunikativnost a responsivitu v kontaktu s člověkem, posouvá definice rozdílu mezi přirozenou a umělou inteligencí? Jinými slovy „co ještě by počítače musely umět, abychom je považovali za myslící bytosti“? S tím souvisí podotázka, kterou nelze odmyslet, totiž jak se posunulo naše chápání rozdílu mezi živou a neživou hmotou? V čem ona entelechie tedy vlastně - nazíráno naší moderní zkušeností - spočívá?